

Харкова Л.О.

УДК 339.543.622

СУЧАСНІ ПОГЛИБЛЕНІ ТА РОЗШИРЕНІ МИТНІ СОЮЗИ

Регіоналізація світової торгівлі є однією з провідних характеристик сучасних міжнародних економічних відносин. Міжнародна торгівля в останнє десятиліття набула комплексного характеру та відзначається більшим рівнем відкритості та меншим рівнем дискримінації.

Здебільшого це є наслідком розширення та посилення ролі регіональних торговельних угруповань, кількість яких за останні двадцять років зростає майже у чотири рази. Так, наразі майже всі країни приймають участь в одній чи декількох преференційних торговельних угодах, утворюючи тим самим так звану «глобальну» торговельну структуру.

В той же час, варто відзначити тенденції у змінах регіональних торговельних угруповань, внаслідок чого виникає взаємність економік країн-учасниць. До останніх, крім вже зазначеної тенденції до зростання кількості регіональних торговельних угруповань, можна віднести укладення міжрегіональних торговельних угод (наприклад, угоди між країнами ЄС та країнами Латинської Америки, країнами Перської Затоки та ін.), поєднання в деяких інтеграційних угрупованнях елементів різних етапів інтеграції, трансформація механізмів участі країн у декількох регіональних торговельних угрупованнях одночасно, вплив політичної асиметрії країн-учасниць регіонального торговельного угруповання на визначення принципових положень функціонування такого угруповання, а також відсутність позитивних торговельних ефектів після створення угруповання.

Ще однією характерною рисою регіональних торговельних угруповань є укладення всередині вже існуючої регіональної торговельної угоди окремих двосторонніх угод між країнами-учасницями, внаслідок чого всередині угруповання виникає ускладнений режим регулювання торгівлі. Критики вважають, що такі угоди, які укладаються в середині регіональної угоди призводять до ускладнення міжнародної торгівлі та підривають недискримінаційні принципи СОТ. В той же час, такі угоди можуть розглядатись і як посилення до майбутніх змін у багатосторонніх правилах торгівлі.

Окремо, на думку автора, варто відзначити тенденцію до поглиблення характеру та розширення сфери дії регіональних торговельних угод. Сучасні регіональні торговельні угоди набувають комплексного характеру, є всеохопними і стосуються не лише скасування торговельних бар'єрів, а також і питань відкриття ринків у сфері торгівлі послугами, у інвестиційній сфері, у сфері конкурентної політики, торговельної взаємодопомоги, державних закупівель, інтелектуальної власності, електронної комерції, гармонізації стандартів та в деяких випадках у сфері праці та захисту навколишнього середовища.

В науковій літературі часто розглядаються випадки поширених або поглиблених зон вільної торгівлі. Класична зона вільної торгівлі, будучи однією з найнижчих ступенів інтеграції країн, передбачає лише поступове скасування митних зборів і податків, а також кількісних обмежень у взаємній торгівлі. В той же час, країни учасниці залишають за собою право обирати режим торгівлі по відношенню до третіх країн.

Однак, нерідко країнами, які утворюють зони вільної торгівлі, є такі, що вважають зону вільної торгівлі лише етапом та насправді через низку причин прагнуть до більш глибокої інтеграції, або такі, що через низку політичних причин не бажають обмежувати відносини лише аспектом лібералізації торгівлі товарами. З метою досягнення необхідного для країн рівня інтеграції використовується механізм поглибленої зони вільної торгівлі. Таким чином, сучасні зони вільної торгівлі є комплексними економічними угодами, які виходять за рамки усунення бар'єрів руху товарів.

Розширення характеру та поглиблення сфери дії зон вільної торгівлі є достатньо дослідженим у сучасній науковій літературі [1]. В той же час, з точки зору автора, ускладнення характеру та розширення сфери дії на практиці стосується не лише такого етапу інтеграції як зона вільної торгівлі.

Регуляторна конвергенція сучасних митних союзів також виходить за рамки контролю над рухом товарів та спільної торговельної політики по відношенню до третіх країн.

Так, до сфер регулювання у митних союзах в останні роки можна віднести конкурентну політику, інтелектуальну власність, інвестиційні заходи, енергетичну політику, санітарні та фітосанітарні заходи, захист довкілля, трудові та міграційні відносини, відмивання грошей, боротьбу з тероризмом та інші сфери, що зазвичай відносяться до більш високих етапів інтеграції.

Яскравим прикладом розширення сфери регулювання у митному союзі є Митний союз Росії, Білорусі та Казахстану. Так, у спільному регулюванні країн-учасниць цього Митного союзу знаходяться такі сфери як:

- конкурентна політика (Угода країн-учасниць про єдине митно-тарифне регулювання від 25 січня 2008 року);
- санітарна та фітосанітарна сфери (Угоди митного союзу із санітарних та фітосанітарних заходів від 11 грудня 2009 року);
- відмивання грошей та боротьба з тероризмом (Угода про протидію легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом та фінансуванню тероризму при переміщенні готівкових грошових коштів та (або) грошових інструментів через митних кордон митного союзу від 19 грудня 2011 року);
- інтелектуальна власність (Угода з єдиних принципів регулювання у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності від 9 грудня 2010 року);
- трудові та міграційні відносини (Угода про співпрацю країн-учасниць із протидії нелегальній трудовій міграції з третіх країн від 19 листопада 2010 року).

Крім того, 2 лютого 2012 року набув чинності договір між Росією, Білоруссю та Казахстаном щодо створення єдиного постійно діючого органу регулювання Митного союзу з наднаціональними повноваженнями – Євразійської економічної комісії [3].

Відповідно до положень цього договору, Євразійська економічна комісія має повноваження щодо здійснення діяльності у наступних сферах: митно-тарифне та нетарифне регулювання, митне адміністрування, технічне регулювання, санітарні, ветеринарні та фітосанітарні сфери, зарахування та розподіл імпорتنих мит, встановлення торговельних режимів по відношенню до третіх країн, статистика зовнішньої взаємної торгівлі, макроекономічна політика, конкурентна політика, промислове та сільськогосподарське субсидування, енергетична політика, природні монополії, державні закупівлі, взаємна торгівля послугами та інвестиції, транспорт та перевезення, валютна політика, охорона та захист результатів інтелектуальної діяльності та засобів індивідуалізації товарів та послуг, трудова міграція, фінансові ринки та інші сфери.

З наведеного вище переліку сфер регулювання Євразійської економічної комісії чітко видно, що Митний союз Росії, Білорусі та Казахстану значно виходить за рамки класичного визначення митного союзу і фактично є розширеним та поглибленим митним союзом.

Розширення та поглиблення митного союзу має місце і у випадку Економічного співтовариства країн Східної та Південної Африки. Так, 23 травня 2007 року країни-учасниці митного союзу уклали угоду про створення спільної інвестиційної зони КОМЕСА, функціонування якої покликане збільшити інвестиційні потоки всередині угруповання [6]. Для регулювання даної сфери країни-учасниці утворили Регіональний інвестиційний комітет.

Крім того, розширення сфери дії митного союзу має місце в енергетичній сфері угруповання (Енергетична програма КОМЕСА, укладена у червні 2012 року) та сфері сільського господарства та природних ресурсів (Декларація другого зібрання міністрів країн-учасниць митного союзу з питань розширення можливостей виробництва сільськогосподарської продукції, збільшення регіональної торгівлі та розширення агроекспорту за допомогою досліджень у цій сфері, додаткової вартості та лібералізації торгівлі [7]).

До спільного регулювання країн-учасниць КОМЕСА також відноситься і соціальна політика. Прикладом угод країн-учасниць у цій сфері є Декларація КОМЕСА з приводу статевої політики та Мультисекторальна програма КОМЕСА з усунення з регіону ВІЛ СНІДу [8].

Розширення сфер дії має місце і в інших митних союзах Африки. Переважна більшість з них, знаходячись на етапі митного союзу, мають на меті створення у майбутньому інтеграційних угруповань більш високих рівнів.

Відповідно, на рівні митних союзів вони здійснюють спільну координовану діяльність в енергетичній, інвестиційній, телекомунікаційній, сировинній, соціальній, фінансовій та інших сферах.

Так, у Східноафриканському співтоваристві започаткована програма поновлення, збереження та раціонального використання енергії країнами-учасницями і створено регулюючий орган у цій сфері – Галузева рада з енергетики, постанови якого є обов'язковими для виконання країнами-учасницями.

В той же час, для регулювання інвестиційної сфери країн-учасниць діє Модельний кодекс інвестування, який має на меті покращити відносини країн-учасниць у сфері взаємного інвестування.

В іншому митному союзі Африки – Економічному співтоваристві країн Західної Африки для регулювання інвестиційної політики країн-учасниць створено Банк країн-учасниць з інвестицій та розвитку.

Всі інші відносини країн-учасниць з приводу енергетики, промисловості, телекомунікацій та соціальних питань є підконтрольними Комісії Економічного співтовариства країн Західної Африки.

Як висновок, можна зазначити, що тенденцією існування митних союзів в останнє десятиліття стало розширення їх сфери дії від регулювання руху товарів до регулювання майже всіх сфер економік країн-учасниць. Крім того, часто країни-учасниці митних союзів створюють спеціальні регуляторні органи у сферах взаємодії на рівні угруповання.

Відповідно, можна говорити про існування на сьогоднішній день так званих поглиблених та поширених митних союзів, або митних союзів плюс.

На думку автора, факт утворення країнами-учасницями митних союзів плюс може мати як позитивні, так і негативні наслідки для національних економік. З одного боку розширення сфери дії митного союзу дозволяє країнами-учасницям досягати більш інтенсивної взаємодії та торгівлі, а з іншого, таке розширення сфери дії може призводити до ефектів відхилення торгівлі, що в свою чергу може призвести до зменшення добробуту країн - учасниць.

Наслідки створення митних союзів плюс будуть різними для кожного випадку, оскільки при аналізі таких наслідків необхідно окремо враховувати низку факторів, які є унікальними для кожного союзу.

Джерела та література:

1. Доповідь з міжнародної торгівлі Світової організації торгівлі за 2011 рік : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr11_e.htm
2. Річний звіт Світової організації торгівлі за 2011 рік : [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.wto.org/english/res_e/publications_e/anrep11_e.htm
3. Про Євразійську економічну комісію: договір Республіки Білорусі, Республіки Казахстану та Російської Федерації від 18.11.2011 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.tsouz.ru/MGS/18-11-11/Documents/Договор_о_ЕЭК.pdf
4. Про митний союз та єдиний економічний простір: договір Республіки Білорусі, Республіки Казахстану та Російської Федерації від 26.02.1999 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.tsouz.ru/Docs/IntAgrmnts/Pages/Dogovor_26021999.aspx
5. Про єдине митно-тарифне регулювання: угода Республіки Білорусі, Республіки Казахстану та Російської Федерації від 25.01.2008 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.tsouz.ru/Docs/IntAgrmnts/Pages/S_edin_tam-tar_reg.aspx
6. Investment Agreement for the COMESA Common Investment Area : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://programmes.comesa.int/index.php?option=com_content&view=article&id=111&Itemid=149
7. COMESA Agricultural Programmes : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://programmes.comesa.int/index.php?option=com_content&view=article&id=94&Itemid=111
8. COMESA Multi-sectoral Programme on AIDS : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://programmes.comesa.int/attachments/article/82/120714_COMESA_HIV_AIDS_Multisectoral_programme.pdf